

SZAKDOLGOZAT

A koronavírus hatásai a magyarországi kis- és középvállalkozásokra és a munkavállalókra

Várad Csaba

2021

BUDAPESTI GAZDASÁGI EGYETEM
KÜLKERESKEDELMI KAR
NEMZETKÖZI GAZDÁLKODÁS SZAK
NAPPALI TAGOZAT
GAZDASÁGDIPLOMÁCIA SPECIALIZÁCIÓ

Belső konzulens: Szabó Gyula

Készítette: Váradi Csaba

Budapest, 2021

Tartalomjegyzék

1. BEVEZETÉS	5
2. VÍRUS BEMUTATÁSA.....	6
3. ELŐREJELZÉSEK	8
3.1 OECD prognózis	8
3.2 McKinsey forgatókönyvek	9
3.3 MNB Felmérés	11
3.3.1 MNB főbb gazdaságtámogató intézkedései	12
4. A VISEGRÁDI EGYÜTTMŰKÖDÉS ORSZÁGAINAK VÉDEKEZÉSE	13
4.1 Csehország	13
4.2 Szlovákia	14
4.3 Lengyelország	15
4.4 Magyarország	16
5. MAGYARORSZÁGI HATÁSA A KKV SEKTORRA	20
6. MAGYARORSZÁGI KKV FELMÉRÉS.....	22
7. BETEKINTÉS EGY BUDAPESTI VENDÉGLÁTÓHELY HELYZETÉBE	26
7.1 Magánszemélyekre gyakorolt hatás felmérése.....	29
8. ÖSSZEFOGLALÁS	38
IRODALOMJEGYZÉK.....	40

ÁBRAJEGYZÉK

1. ÁBRA FORRÁS: MCKINSEY, 2020	10
2. ÁBRA SAJÁT SZERKESZTÉS, EUROSTAT 2020. ALAPJÁN	19
3. ÁBRA SAJÁT SZERKESZTÉS, TRADINGECONOMICS 2021. ALAPJÁN	19
4. ÁBRA MUNKAÜGYI INTÉZKEDÉSEK (BGE,2020)	21
5. ÁBRA SAJÁT SZERKESZTÉS	25
6. ÁBRA NEMEK MEGOSZLÁSA, SAJÁT SZERKESZTÉS	29
7. ÁBRA KORCSOPORTOK MEGOSZLÁSA, SAJÁT SZERKESZTÉS	30
8. ÁBRA IPARÁG SZERINTI MEGOSZLÁS, SAJÁT SZERKESZTÉS	31
9. ÁBRA VÉGZETTSÉG SZERINTI MEGOSZLÁS, SAJÁT SZERKESZTÉS.....	32
10. ÁBRA FIZETÉS SZERINTI MEGOSZLÁS, SAJÁT SZERKESZTÉS	33
11. ÁBRA MUNKÁT VÁLTÓK ARÁNYA, SAJÁT SZERKESZTÉS	34
12. ÁBRA HOME OFFICEBAN DOLGOZÓK MEGOSZLÁSA, SAJÁT SZERKESZTÉS	35
13. ÁBRA MEGTAKARÍTÁSOK VÁLTOZÁSA, SAJÁT SZERKESZTÉS	37

1. BEVEZETÉS

Szakterdolgozatomban a koronavírus hatásait fogom megvizsgálni a magyarországi kis- és közép vállalkozásokra, nagyobb hangsúlyt fektetve a vendéglátóiparra. A gazdaság egyik legfontosabb alappillére a KKV szektor, amely a COVID-19 hatására nagy kihívásokkal nézett szembe. Azért esett a választásom erre a témára, mert a járvány kirobbanását követően a magyar állam több gazdaságsegítő intézkedést hozott a KKV szektor javára és felmerül a kérdés, hogy vajon megfelelő intézkedések születtek-e?

A dolgozat főbb kérdései erre a felvetésre alapoznak. Milyen problémákkal és kihívásokkal kell szembe néznie egy vállalkozásnak napjainkban és milyen megoldások vannak a mindenki számára nehéz helyzet áthidalására? Mely vállalkozásokat hogyan érintette a járvány és mennyire voltak hatásosak az állam által nyújtott támogatások? Valóban a megfelelő intézkedések születtek annak érdekében, hogy a kis- és közép vállalkozói réteg a legkevesebb negatív hatás érzékelése mellett vészelhessen át ezt az időszakot? Milyen hatásokat tapasztaltak az egyéni munkavállalók és hogyan érintette őket a válság? Munkám során ezekre a kérdésekre keresem a választ.

Annak érdekében, hogy sikerüljön választ találni a kérdéseimre röviden bemutatásra kerül a téma alapját képező vírus, majd makro szintről indulva megvizsgálom a vírus várt és már ismert gazdasági hatásait és az erre reflektáló magyarországi intézkedéseket, összevetve a V4 országok gazdaságsegítő programjaival, valamint konkrét adatok segítségével megnézzük, hogy milyen hatást gyakorolt a magyar gazdaságra a nemzetgazdasági mutatókon keresztül. Ezt követően eljutunk a magyarországi KKV szektorra és a magánszemélyekre gyakorolt konkrét hatásokra, amely hatások vizsgálata két irányból történik. Először megismerjük a várt hatásokat a kutatók, elemzők és más szerzők munkái alapján, majd a saját felmérések alapján összehasonlításra kerül a két eredmény, fellelve így a hasonlóságok és a különbségek az előrejelzések és a valós hatások között.

Kutatásom a szakirodalmak tanulmányozása és bemutatása mellett saját vizsgálatokra is épül, amely három módon jelenik meg a dolgozatban. A kutatás egyik része a magánszemélyekre gyakorolt hatásra irányul, amely egy internetes kérdőíves felmérés alapján készült. A másik két mód már a kis-és középvállalkozásokra irányul. Az egyik felmérés során telefonos interjúkon keresztül lett több KKV vezetője megkérdezve az őket érintő hatásokról és változásokról. A másik felmérés már egy konkrét budapesti vállalkozásra irányult, amely esetében két személyes interjú keretein belül vizsgáltam meg mélyebben a vírus hatásait.

Mivel a bemutatott problémák és az ezekre reflektáló megoldások aktuálisabbak nem is lehetnének, ezért arra a kérdésre a választ, hogy a megfelelő lépések születtek-e a vállalkozások fennmaradásának és a további sikerességének érdekében, sajnos nem fogjuk még megkapni, de arra a kérdésre, hogy megfelelő intézkedések születtek-e állami részről, már nagyobb eséllyel várhatunk választ.

2. VÍRUS BEMUTATÁSA

A koronavírus, mint víruscsalád, már egy régebb óta ismert fogalom. Egy olyan vírusról beszélünk, amely képes az embert és az állatot is megbetegíteni és kölcsönösen fennáll az átfertőződés veszélye. Ez a fajta víruscsalád összesen 7 humán vírust foglal magába, amelyből a 2020. február 11-én, az Európai Betegségmegelőzési és Járványvédelmi Központ által megnevezett betegség a COVID-19.

Ez a betegség és az általa keletkezett új kihívások nehezítik meg az emberek mindennapjait. Az új típusú koronavírus számos tünetet okoz, ezek főként felső és akut légúti tünetek, de okozhat még íz- és szaglászvesztést is.

Terjedését tekintve, az első megbetegedést 2019 decemberében azonosították Kínában, ahol már ebben a hónapban járvány tört ki és hamar átterjedt Kína más városaiba. Ezt követően további megbetegedéseket regisztráltak a világ számos pontján, többek között Európában is. 2020. februárjára kialakult az első európai gócpont, amely Olaszország volt, itt az északi régió volt a leginkább érintett terület. Márciusra már az Európai-Unió valamennyi tagállama beszámolt megbetegedésekről, köztük Magyarország is, ahol 2020. március negyedikén jelent meg a vírus, két igazoltan fertőzött iráni egyetemista személyében. Pont egy héttel később az Egészségügyi Világszervezet világjárvánnyá nyilvánította a COVID-19-et.

(European Vaccination Information Portal,2020)

2.1 Az első magyarországi intézkedések

A magyarországi intézkedések között az egyik legelső egy Operatív Törzs létrehozása volt 2020. januárjának elején. A védekezés felgyorsítása érdekében, több magyar börtönben is megindult a védőmaszkok tömeggyártása. Megtiltották a tranzitónába való belépést, valamint felfüggesztették a vízumok kiadását az Iráni állampolgárok számára. A nagy létszámú rendezvények elmaradtak és korlátozva lett a légi közlekedés is. A budapesti tömegközlekedést átalakították a nagy tömegek elkerülése érdekében. Kötelezővé tették a maszkviselést a zárt tereken és a MOL Nyrt. megkezdte a fertőtlenítőszer gyártását. A vészhelyzet bejelentését követően a felsőoktatásban átálltak a digitális oktatásra, majd a második és harmadik hullám során a középiskolák és az általános iskolák bizonyos évfolyamai is. A vendéglátóhelyek nyitvatartását korlátozták, majd megtiltották a helyben fogyasztást, bezárták a szórakozóhelyeket és a harmadik hullámban a kaszinókat is.

Már az első hullám során is különböző gazdasági intézkedéseket vezetett be a Kormány a nehéz helyzetbe került vállalkozások és magánszemélyek megsegítése érdekében. Az első ilyen intézkedés a tőke-és hitelfizetési moratórium volt, amely szerint 2020 végéig a hitelek fizetési kötelezettségét felfüggesztették. Ezen intézkedését a Kormány 2021.december 31-ig meghosszabbította. Ennek hátránya az, hogy így a bankok további kamatokat számolhatnak fel az időszak utánra, valamint a visszafizetendő összeg mértékének növekedésre is lehetőséget adnak.

A turizmus, vendéglátás, kultúra, személyszállítás és a sport területén teljes mértékben elengedték a munkáltatók járulékfizetési kötelezettségeit és a munkavállalóknak a minimum összegre csökkent az egészségbiztosítás díja, valamint elengedték a nyugdíjjárulék fizetését is.

A lakosságot tekintve 2020. március közepétől érezhetjük a változásokat a vírus megjelenésének következtében. A Kormány azonnali intézkedéseket hozott és bevezette a kötelező 1,5 méteres távolságtartást, valamint a maszk viselést kül-és beltérben egyaránt. Folyamatos reklámokkal figyelmeztette az embereket a vírus elleni védekezésre és közös összefogásra, valamint a szabályok betartására. Ezen intézkedések még a mai napig is érvényben vannak, kivétel a szabadtéri maszkviselés, melyet csak a kültéri koncertek és egyéb szabadtéren szervezett rendezvény során kell viselnünk. Magyarország 2020. márciusával bevezette a home office lehetőségét, vagyis az otthoni munkavégzést. Természetesen azon munkahelyek alkalmazták eddig, akiknél erre lehetőség volt. (OECD,2020a)

3. ELŐREJELZÉSEK

A vírus pontos hatásairól és kimeneteléről a legnagyobb elemző és tanácsadó tevékenységet végző szervezetek többféle forgatókönyvet készítettek, amelyek az esetek többségében igen optimista szemléletet tükröznek. Az átláthatóság végett bemutatásra kerül az OECD 2020-ban módosított, a következő év gazdasági előrejelzését tartalmazó prognózisa, valamint a független tanácsadó vállalat, a McKinsey&Company előrejelzései alapján készült lehetséges forgatókönyvek, majd a témához legszorosabban kapcsolódó felmérés, amelyet a Magyar Nemzeti Bank készített, hogy felmérje a koronavírus járvány gazdasági hatásait a vállalatokra fókuszálva. Ezekből a prognózisokból azon felül, hogy megismerjük a várt hatásokat, részben választ kapunk arra a kérdésre, hogy milyen kihívásokkal kell szembe néznie a KKV szektor szereplőinek.

3.1 OECD prognózis

A Gazdasági Együttműködési és Fejlődési Szervezet 2020-ban módosította az előrejelzését a koronavírus várható hatásainak köszönhetően. Az OECD rendre optimista szám adatokkal jellemezi az elkövetkezendő év mutatóit, de ezeket a számokat 2020-ban mérsékelt derülátó látásmód szerint kellett módosítani. Az első jelentés alkalmával a szervezet 2,9 százalékos globális növekedést jelzett, de a megváltoztatott jelentés szerint ez a legrosszabb forgatókönyv esetében akár 50%-kal is elmaradhat az eredeti előrejelzéshez képest. A jelentésben nagy szerepet kapott a Kínai gazdaság, amelyet elsők között érintett a pandémia. Több forgatókönyv is készült az OECD által és a legjobb esetet felvázoló háttérben pont Kína áll. Ebben az esetben rövid és meredek zuhanásra számítottak, Kína gazdaságának meggyengülése miatt. Ebben az esetben az éves növekedés 2,4 százalékos lett volna globálisan, ami mindösszesen fél százalékkal marad el a korábbi prognózistól. Készült egy közepesen kedvező forgatókönyv is, ami szerint a kínai növekedés 30 éves mélypontot ér el és a 2019-es 6,1% után 5 % alatt marad a növekedés. A globális gazdasági növekedés szempontjából ez a forgatókönyv az első negyedévre várta a növekedés mértékének csökkenését. Készült továbbá egy vészforgatókönyv, amely a dominóelvet tartotta szem előtt. Eszerint a 2020-as gazdasági növekedés, az északi félteke országainak gazdasági visszaesésének következtében, jelentős visszaesésre számíthatunk. Ebben a prognózisban lett a legalacsonyabb a globális gazdasági növekedés, aminek mértéke 1,5 százalék. Emellett a vészforgatókönyvben szó esik a nemzetközi pénzpiacok helyzetéről is, aminek veszteségét nagyjából 20%-ban határozza meg a szervezet. (OECD,2020)

3.2 McKinsey forgatókönyvek

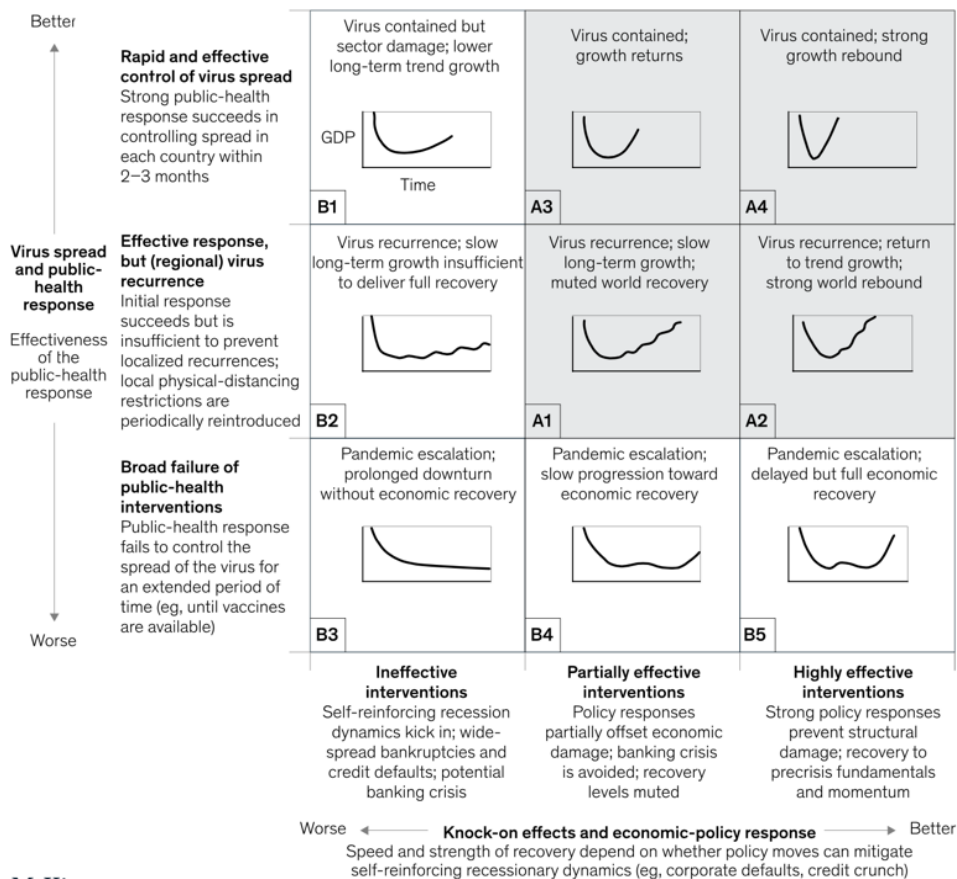
A McKinsey & Company amerikai tanácsadó cég is megvizsgálta 2020 márciusában a koronavírus járvány lehetséges hatásait és a kimeneteli lehetőségeket. A „Safeguarding our lives and our livelihoods: The imperative of our time” címet viselő cikkükben több lehetséges forgatókönyvet is felvázoltak. Ezek mellett megvizsgálta a fogyasztásra, valamint a gazdaságra gyakorolt hatásokat és összegezte azokat a kérdéseket, amelyek milliók fejében merültek fel a helyzettel kapcsolatban. A két legfontosabb állítás a cikk szerint, hogy meg kell állítanunk a vírust, különben sok ember halálát okozhatja, valamint nem szabad hagynunk, hogy a globális járvány túl nagy károkat okozzon a gazdaságban, mert az további problémákat idéz elő. Már akkor megállapítható volt, hogy a gazdasági teljesítmény nagymértékű zuhanásnak indult, ami visszaszorítja a vásárlási hajlandóságot és a prognózis szerint a kényelmi vásárlások 45-50 százalékának az elmaradását várták. Ez a visszaesés a legjobb esetben is megközelítőleg 10 %-os GDP csökkenést eredményez. A McKinsey úgy próbálta meghatározni a világgazdasági hatások lehetséges kimenteleit, hogy először 2 alapvető részre bontotta befolyásoló tényezőket. Az első a vírus terjedésének a gazdasági hatásai, ami a magát a vírust és annak terjedését, valamint lefolyását foglalja magában. A második szempont a másodlagos gazdasági hatásokra irányul, ezalatt értve a növekvő munkanélküliséget, az esetleges vállalati csődöket és a piac kiszámíthatatlanságát. Erre a két kérdésre alapul a lentebbi grafikon két tengelye. Ezeknek a problémáknak a súlyosságát és a rájuk reflektáló megoldások sikerességét további 3-3 részre bontották különböző kimeneteli lehetőségek alapján. Így alakult ki összesen 9 féle forgatókönyv a tanácsadó vállalat szerint. Ezen lehetőségek között szerepelnek optimista és kevésbé kellemes kimenetelű verziók is, de egy dolog mindegyikre igaz, mégpedig az, hogy a járvány mindenképpen negatív hatással lesz a gazdaságra. A grafikonon megmutatkozó eredményeket összehasonlítás képpen ismételtén két részre tudjuk osztani, az „A-val” jelölt pozitívabb kimentelek és a „B-vel2” jelölt negatív jövőkép. Az egyik legrealisabb lehetőségnek az A3-as opciót tekintették, ami szerint Kína éles fordulatot vesz és hamar visszaépül a járvány előtti szintre, így Kína GDP-je tudná tartani a szintet. Ehhez a kimenetelhez hozzá tartozik, hogy Európában és az Egyesült Államokban is megfelelő a pénzügypolitika és a járványügyi intézkedések is hatásosnak bizonyulnak, így csupán 2-3 hónapnyi lenne a gazdasági visszaesés és 2020 második negyedétől kezdve megerősödne a gazdaság.

A pesszimistább forgatókönyv szerint Kínának sokkal lassabban sikerül talpra állnia és további regionális járványok következnenek, ami hatással lenne az exportjára is, így hatalmas csökkenést okozna a világgazdaságra nézve.

Emellett Európa és az Egyesült Államok is sikertelenül küzdene meg a járvány okozta kihívásokkal és 2020 második negyedében is lezárások lennének, ami a GDP évi 35-40 százalékos visszaesését eredményezné. Nőne a munkanélküliség és sok vállalat csődöt jelentene, ami által sokkal lassabb lenne a gazdasági felépülés folyamata. Ezzel a verzióval számolva két évre lenne szükség ahhoz, a GDP legalább a járvány előtti szintjét elérje. (McKinsey,2020)

Scenarios for the economic impact of the COVID-19 crisis

GDP impact of COVID-19 spread, public-health response, and economic policies

McKinsey & Company

1. ábra Forrás: McKinsey, 2020

3.3 MNB Felmérés

Témámhoz az egyik legszorosabban kapcsolódó magyarországi kutatás, az „MNB koronavírus járvány gazdasági hatásait vizsgáló vállalati felmérése”. A 2020 tavaszán készült felmérésben közel 5000 vállalat vett részt, melynek 98 %-a, a kutatásomat érintő kis- és középvállalkozás. Az online felmérés célja a megfelelő gazdaságsegítő intézkedések kiválasztása volt. A válaszadók több, mint 50 százaléka a Közép-magyarországi régióból származik, de az ország valamennyi részéről érkeztek visszajelzések. A megkérdezett vállalatok keresletcsökkenésre számítottak a járvány hatására, viszont az is kiderült, hogy erre nem áremeléssel próbálnak reagálni. Már a felmérés idején voltak olyan cégek (50%), amely 30% feletti visszaesést tapasztalt az árbevétel tekintve és a következő negyedév során további csökkenésre számítottak. Azok a szolgáltatók, ahol elengedetlen a személyes jelenlét, azok közül több, mint 80% arra számított, hogy a tevékenységüket 1 hónapnál hosszabb időre fel kell függeszteniük. A járvány egyik sokakat érintő hatása a beszállítói fennakadások és a termelési-, valamint ellátási láncban jelentkező problémák, a kitöltők 63 százalékánál felmerültek. Ezek az ellátási problémák főként az Olaszországból, Spanyolországból, Németországból, valamint Kínából érkező importokra volt jellemző, de magas arányban tapasztaltak fennakadásokat a belföldi szállítások esetében is. A megkérdezett vállalkozások tartalékára vonatkozó kérdés kiderítette, hogy egy 1 hónapig tartó termeléshez szükséges anyag kiesését, csupán a vállalkozások 59%-a tudná helyettesíteni.

A megkérdezetteknek nagy problémát jelent a foglalkoztatotti létszám fenntartása, amelyet, habár szeretnének fenntartani, de legfeljebb 2 hónapon keresztül képesek rá átlagosan. Megoldásként felmerül a távmunka és a részmunkaidős foglalkoztatottság lehetősége, ez a két típus összesen a vállalkozások 90%-át jellemezi. Viszont több válaszlehetőség is volt, így sajnos magas arányban (37%) felmerült a létszámcsökkentés és a fizetés nélküli szabadság lehetősége is. A távmunka mint megoldás, mindössze a válaszadók 27%-nál opció, ami a tevékenység jellegéből adódik.

Az egyik legfontosabb kérdés a likviditásra vonatkozott, aminél a cégek felénél merültek fel problémák, amik legfőképpen a bérek kifizetésére és a közterhek befizetésére irányultak. A megkérdezettek 50%-a legfeljebb egy hónapon keresztül képes likvid maradni a teljes árbevétel megszűnésével. A fizetőképesség megőrzésének céljából, 40% tervezett hitelfelvételt, hogy fedezni tudják a felmerülő bérköltségeket.

Mind ezek mellett a beruházásra felvett hitelek száma és a felvenni kívánt hitel összege is jelentősen csökkent a megkérdezettekénél. Továbbá felmérésre került az is, hogy a vállalatok mit tartanak fontosnak egy hitel felvételekor. A legfontosabbnak a gyors ügyintézkést, a kedvező kamatozást és szükség esetén a törlesztés felfüggesztését tartották a válaszadók. Ezen válaszokat figyelembe véve alakította ki a Magyar Nemzeti Bank a koronavírus-járvány okozta negatív gazdasági hatásainak mérséklésére meghozott intézkedéseit.

3.3.1 MNB főbb gazdaságtámogató intézkedései

Az MNB a helyzet értékelése mellett, az alábbi gazdaságtámogató intézkedések meghozása mellett döntött, a felmérés következtében:

- „Törlesztési moratórium kezdeményezése

Növekedési Hitelprogram Hajrá elindítása

Növekedési Kötvényprogramban a futamidő meghosszabbítása

- Állampapír-vásárlási program indítása a másodlagos piacon
- Jelzáloglevél-vásárlási program újraindítása

Rekordösszegű, 250 milliárd forintos befizetés az MNB 2019. évi eredményéből a központi költségvetésbe”

(MNB,2020)

4. A VISEGRÁDI EGYÜTTMŰKÖDÉS ORSZÁGAINAK VÉDEKEZÉSE

A járvány ellen már az első hullám megjelenésekor, a konkrét hatások ismerete előtt reagáltak a Visegrádi Együttműködés országai és különböző válságkezelési intézkedéseket hoztak a járvány negatív irányú gazdasági hatásainak mérséklésére. Mind Csehország, Szlovákia, Lengyelország és Magyarország létrehozott segélycsomagot vagy támogatásokat intézett a vállalkozások és a magánszemélyek megsegítésére és rájuk irányuló hatások csökkentésére.

4.1 Csehország

Csehország bejelentette, hogy a GDP 20,4 %-át költi a vírus társadalmi és gazdasági hatásainak az enyhítésére, ami 41,3 milliárd Eurót jelent különféle kompenzációk és támogatások formájában. A 2020 március 26. előtt aláírt kölcsönszerződések esetében, 3-6 hónapos hiteltörlesztési moratórium igénybevételét tette lehetővé a természetes- és jogiszemélyek számára, valamint a 2019 decembere után vásárolt ingatlanok esetében eltörölték az ingatlan átírási illetéket és a már befizetett adókat visszatérítették. A magán-és jogiszemélyeken kívül, a vállalatok számára is számos kedvező intézkedést jelentettek be. A „Kurzarbeit” keretein belül pénzügyi támogatást kínált fel azoknak a munkáltatóknak, akiknek az alkalmazottai a vírus következményében, akár a karatén miatt, akár gyerekgondozás miatt kiestek a munkából. Támogatást nyújtott a vírus által súlytott gazdáknak is és megerősítette a vidékfejlesztési programot, így biztosítva a zavartalan élelmiszerellátást. A cseh kormány az exportőrök számára is segélynyújtási csomagot hozott létre, mellyel segítette az exportőröket a külföldön és információkat nyújtott a külföldi intézkedésekről. Az egyéni vállalkozók külön támogatásokban részesültek, például egyes gazdálkodási feltételeknek, ha megfeleltek, akkor 915 Eurós kompenzációt biztosított számukra a kormány. Továbbá az ő esetükben lehetőség nyílt, de kizárólag az egyik szülő esetében arra, hogy a 6-13 év körüli gyermekkel otthon maradjanak és amennyiben ez távolmaradást eredményez a munkától, úgy a cseh állam napi 18 Eurós segéllyel támogatja a szülőt. Mindezek mellett a bérleti díj halasztást és támogatást is igénybe vehettek a cseh vállalkozások, amely bizonyos esetekben, akár 50%-os mértékű volt. Külön támogatást nyújtottak a kulturális és turisztika vállalkozások számára is, melyhez egy több, mint 36 millió Euró értékű csomag került elfogadásra. (MZV,2020)

Ezen szektor résztvevői számára, továbbá az is segítséget nyújtott, hogy a már befizetett pénzeket csak akkor kellett visszafizetni az irodáknak, ha a befizetés értékében adott utalványt nem használja fel 12 hónapon belül a vásárló. Ezzel próbálták megóvni ezeknek a vállalkozásoknak a likviditását.

A nagyvállalatok megsegítésére egy 12,1 milliárd Euró értékű csomagot hoztak létre, amiből egy export- és garanciabiztosítási programot fedeztek.

Az egyik legnagyobb, a vállalkozásokat segítő intézkedés Csehországban, a COVID hitelprogram és a COVID II hitelprogram, amelyek összesen közel 1,3 milliárd Euró kamatmentes hitelt biztosítanak a járvány által érintett vállalkozások számára. A program népszerűségét az is mutatja, hogy az első programot már 2020. március 20-tól fel kellett függeszteni a nagy érdeklődés következtében.

A vállalkozások mellett a kutatásfejlesztésre is nagyobb összeg jutott a segélycsomagból, valamint a pénzpiacok tekintetében is változás történt. (VLADA,2020)

4.2 Szlovákia

A szlovák kormány hasonló intézkedéseket hajtott végre, mint ahogyan azt Csehország is tette. 2020 március 29-én a szlovák Pénzügyminisztérium bejelentése szerint a kormány havi 1 milliárd Eurót fordít a járvány hatásainak mérséklésére a költségvetés terhére. Az „elsősegély” nevezetű programcsomagjuk szerint, ezt az összeget a járvány által érintett cégek és munkavállalók terheinek enyhítésére fordítják. Az első intézkedések között 7 rendelkezés szerepelt.

1. A koronavírus járvány miatt létrehozott válságstábnak joga van olyan döntéseket hozni, amely hatással van a gazdasági szereplőkre. (Magyarországhoz hasonlóan)
2. Azoknak a munkavállalóknak/munkáltatóknak, akiknek ezen intézkedések miatt szünetel a munkájuk vagy rosszabb esetben megszűnt a munkahelyük, azoknak a személyeknek a kormány a keresetük 80 %-át kifizeti.
3. Az állam az egyéni vállalkozók számára a bevételkiesés mértéke alapján 20%-os lépcsőzetességgel, maximum 540 Eurós havi támogatást nyújt.
4. Havi 500 millió Eurós határig, a szlovák állam garanciát vállal a kereskedelmi bankok által nyújtott hitelekre a vállalkozók számára, valamint kedvező hitelkonstrukciók kidolgozására kérte fel a bankokat.

5. A karantén miatt otthon maradni kényszerülő munkavállalók részére biztosítja a bruttó bérük 55%-át.
6. Azoknak a vállalkozásoknak elhalasztották a munkáltatói járulék és az iparüzési adóelőleg befizetését, akiknek 40%-ot meghaladta a bevételkiesés.
7. Azok a cégek, akik nem számolták el a 2012 és 2018 közötti veszteségeiket, azok egy összegben megtehetik azt.

Az „elsősegély” nevezetű programcsomagot követően, hamar kijött egy, a „második támogatás” nevet viselő csomag is, amely összesen két intézkedést tartalmazott, melyek főként a bankokkal kapcsolatosak voltak.

1. A magán- és jogi személyek, valamint a kis- és középvállalkozások díjmentesen igényelhetik 9 hónapon keresztül a törlesztőrészek felfüggesztését, amennyiben nincsen 30 napnál régebbi hátralékuk a bankkal szemben.
2. 20 Euróról 50 Euróra emelték az érintésmentes fizetés (PayPass) lehetőségét, amely nem feltétlen gazdaságsegítő intézkedés volt, hanem inkább a járványügyi védekezés egyik formája. Ezt a megoldást Magyarország is alkalmazta. (KRTK,2020)

4.3 Lengyelország

Lengyelország egy mindösszesen 47 milliárd Eurós Gazdaság- és foglalkoztatásvédelmi csomagot hozott létre, ami az ország GDP-jének nagyjából 1/10-ét teszi ki. Az általuk hozott intézkedések fiskális eszközökből, valamint hitel és hitelgaranciákból álltak, de az előbbi a számottevőbb.

A csomag tartalmazza a bérek kifizetését, azon munkavállalók számára, akik a járvány következtében nem tudnak dolgozni. A munkavállalók esetében ez a fizetés 40%-át teszi ki, még a munkaadók esetében a maximum átlagbér 40 %-át. Ez a szám az egyéni vállalkozók esetében a minimálbér maximum 80%-a lehet.

A munkáltatók számára biztosították a késleltetett munkaadói járulék befizetési lehetőségét. A szlovákok államhoz hasonlóan, itt a lengyel fejlesztési bank nyújt a cégek számára 80%-os hitelgaranciát. (PAP,2020b)

A digitalizáció egyre égetőbb szükségessége miatt, a lengyel kormány létrehozott egy beruházási alapot az oktatási- és egészségügyi rendszer, valamint az infrastruktúra fejlesztésére és a digitalizáció felgyorsítására és támogatására. A beruházási alap 6,7 milliárd Eurós költséget jelentett a lengyeleknek, amit saját forrásból teremtettek elő.

További 1,7 milliárd Eurót fordítottak a korházfejlesztésre és eszközbeszerzésre az egészségügyben. (ING,2020)

Szintén az előbbi országokhoz hasonlóan intézkedéseket hoztak az önfoglalkoztatók és a mikro vállalkozások megsegítésére, ami a társadalombiztosítási járulék megfizetésének alóli felmentést jelentette azon cégek számára, akiknek a 2020 februári forgalomhoz képest, a márciusi forgalom 50%-nál magasabb visszaesést mutatott. Ez a támogatás 3 havi felmentést jelentett az érintetteknek.

A korábbi intézkedések után a lengyel kormány ismételten több, mint 4 milliárd Eurót fordított a munkahelyvédő programra. (PAP,2020a)

4.4 Magyarország

A Visegrádi Együttműködés többi országához hasonlóan, a magyar állam is hamar felállította a gazdaságvédelmi politikáját. Már 2020 márciusában bejelentették, hogy a magányszemélyek és vállalkozások hiteleinek kamat- és tőkefizetését az év végéig felfüggesztik, valamint a vállalkozások rövidtávú hiteleit június 30-ig meghosszabbították. A fogyasztási hitelek THM-ét a jegybanki alapkamat, plusz 5%-ban bemaximalizálták. Bejelentették, hogy a járvány által leginkább sútott ágazatok (vendéglátóipar, turizmus, egyéb szolgáltatások) a munkabér utáni közterhek megfizetése alól március 1. és június 30. között mentesülnek. A munkavállalók egyedül az egészségbiztosítási járulékot kötelesek megfizetni, ennek is a felső limitjét 7710 Ft-ban határozták meg havi szinten. A 2020. március 1. és 2020. június 30. közötti időszakra az állam felmentést adott a turizmusfejlesztési hozzájárulás fizetése alól a vállalkozók számára, valamint a kisadózó taxisoknak elengedte az átalányadó fizetését június 30-ig, majd ezt kiterjesztették további számos szolgáltatásra. (EUROSTAT,2021b)

A következő intézkedései során a kormány több bevételt is átcsoportosított a Járvány Elleni Védekezési Alapba, amelynek értéke összesen 663 milliárd forintot tesz ki. Így összesen 3 olyan alap lett létrehozva, amely a járvány elleni támogatásokat szolgálja.

1. Gazdaságvédelmi Alap
2. Járvány Elleni Védekezési Alap
3. Európai Unióból Érkező Járvány Elleni Támogatások Alapja

Az állam vállalta, hogy bizonyos feltételek mellett 70%-ban átvállalja azoknak a munkavállalóknak a bérét, akik teljes foglalkoztatottságból részmunkaidős foglalkoztatottságba kerültek. Emellett a mérnöki és kutatás-fejlesztési tevékenységet végző dolgozóknak 3 hónapon keresztül havi 40%-os bértámogatást adtak. A gazdasági programban a Magyar Nemzeti Bank is részt vesz, aki 3000 Milliárd Forint értékben biztosít hiteleket a kereskedelmi bankok általi jobb konstrukciók érdekében, így közvetetten elősegíti a vállalkozások likviditásának a megtartását. A magyar állam nem csak a magánszemélyeknek és a vállalkozásoknak nyújtott segítséget, hanem a bankok számára is lehetővé tett egy bankonként maximum 50 milliárd forintos kötvénykibocsátást, amelyet az MNB bírálata követően az állam megvásárolt tőlük. (KRTK,2020)

5. V4 ORSZÁGOK GAZDASÁGI MUTATÓINAK ALAKULÁSA

A már több mint 6 éve tartó cseh gazdasági növekedést szakította meg a koronavírus járvány. Az első becslések szerint ezt a külkereskedelmi mérleg romlásának, valamint a cseh befektetési aktivitás visszaesésének köszönhető. A gazdaságot nagy részben csak az állami fogyasztás ösztönözte és a háztartások fogyasztásában is nagymértékű visszaesés történt. A cseh gazdaság egyik alapját az autóipar jelenti, amely esetében a termelés több mint 25 százalékos visszaesést mutatott már a vírus kirobbanásakor az előző évhez mérten. Emellett visszaesés volt tapasztalható az elektronikai eszközök gyártásában és az italgégyártás terén is. 2020 márciusában a megnövekedett keresletnek köszönhetően, viszont kismértékű növekedés volt tapasztalható az élelmiszeriparban és a gyógyszeriparban is, valamint az építőiparra sem volt kiemelkedően negatív hatással a járvány kirobbanása. A többi országhoz hasonlóan a futárszolgáltatások iránti kereslet növekedésnek indult, még a turizmusra negatív hatást gyakorolt. (ČESKÝ ŠTATISTICKÝ ÚRAD,2020)

Az előrejelzések szerint Lengyelország helyzete lesz az egyik legjobb az Európai Unió országai közül, habár a gazdasági növekedés itt is véget ért. Ezt a jó helyzetet a fiskális helyzet erősségére alapozták, bár itt is visszaesésekre számítottak a belső kereslet terén a GDP növekedését tekintve.

Egyik legnagyobb versenyelőnyük, ami miatt akár pozitívan is kijöhetnek a válságból, hogy az ellátási láncok bizonytalansága miatt sok gyártó céget valószínűleg biztos piacokra próbálnak áthelyezni, és a lengyel piac ezek közé tartozik az előrejelzések alapján.

A Szlovák gazdaság, ahogy Csehország és Magyarország is, rendkívül függ az autóipartól, valamint a gazdasága olyan mértékben nyitott, hogy a 2018-as GDP 96 százalékát csupán az export tette ki, így kijelenthető, hogy Visegrádi Együttműködés országai közül, a szlovák gazdaság van egyik legjobban kitéve a koronavírus negatív irányú hatásainak. A munkanélküliség 2020 júniusára 6,6 százalékkal nőtt 2020 júniusára az előző évhez képest, ami bár alulmarad az Unió átlagától (7,1%), így is a legmagasabb a V4 országok között. Az ország gazdaságának és a GDP megoszlásának aránytalansága nagy veszélyt jelent a szlovákokra reálgazdasági szempontból. (Csizmadia, Illésy,2020)

A KSH felmérése szerint a koronavírus járvány nagy hatást gyakorolt a magyarországi vállalkozásokra és az egész gazdaságra. Az elmúlt évhez képest a GDP 5 %-os csökkenést mutatott, de ez még mindig alulmarad a 6,2 %-os Európai Unió átlaghoz képest. Az ipar hozzáadott értéke a 2020-as év áprilisában történő gyárak leállása idején 4,9%-kal elmaradt a korábbi évhez képest, még a szolgáltatások 4,7%-os negatív irányú változást eredményeztek. Az eddigi évekhez eltérően, az építőipar, ami rendszeresen két számjegyű növekedést mutatott, 2020-ban -9,4%-os eredménnyel zárt. A vírus a külkereskedelmünkre is nagy hatást gyakorolt, hiszen export és import oldalon is jelentős csökkenéseket tapasztalhattunk. Az ország 5 fő exporttermékéből csak kettő, a gyógyszerek és a számítógépek exportja tudott növekedést elérni. Ezzel párhuzamosan a főbb importtermékeink is hanyatlást mutattak a 2020-as esztendőben. A 2019-es adatokhoz képest a személygépkocsi import közel 15%-os mínusszal zárt. Az 5 fő importtermékünk közül egyedül a gyógyszerek voltak képesek minimális növekedést elérni. Az exportot tekintve a 2020-as év értéke 20 milliárd Euró alatt volt, ami jócskán alul múlja a 2019-es 25 milliárd Eurót meghaladó eredményt. (KSH,2021a)

Az import esetében ez a visszaesés 21 %-ban mutatkozott meg, így az ország külkereskedelmi mérlegében az import értéke 15 milliárd Euró alá csökkent. Nagy mértékű visszaesések voltak a nemzetgazdasági beruházások terén is, amelynek több, mint 50%-át a feldolgozóipari, ingatlanügyletekhez kapcsolódó, valamint a szállítási és raktározási beruházások tették ki. Az előző évhez képest összesen 3,8 %-kal maradt el a 2020-as év a nemzetgazdasági beruházások terén. Ezen beruházásokból az ingatlanügyletek kapcsán sikerült viszont 16,1%-os növekedést elérni. Az adatokat tekintve viszont kijelenthető, hogy a vállalati környezet javult a korábbi évek átlagához képest a társas vállalkozások megszüntetését, valamint újonnan alapított számát vizsgálva.

Az elmúlt években a két érték közötti differencia a legtöbb esetben a megszüntetett társas vállalkozások irányába mozdult el, viszont 2020-ban a mérleg átbillent és több, mint 4700 darabbal több társas vállalkozást alapítottak, mint szüntettek meg. Az egyéni vállalkozások esetében továbbra is pozitív irányba billen a mérleg, de sajnos nagy mértékben megnőtt a megszüntetett vállalkozások száma ennél a formánál. A helyzet súlyosságát az is bizonyítja a 2020-as évben több, mint 17000-rel több önálló vállalkozás szűnt meg, mint az elmúlt 5 évben átlagosan, de sokan csak szüneteltették a vállalkozásukat. (KSH,2020)

GDP volumenváltozás az előző negyedévhez képest				
	2019Q3	2019Q4	2020Q1	2020Q2
EU	0,3	0	-3,6	-12,1
Magyarország	0,9	0,7	-0,4	-14,5
Szlovákia	0,4	0,6	-5,2	-8,3
Lengyelország	1,2	0,2	-0,4	-8,9
Csehország	0,5	0,4	-3,4	-8,4

2. ábra Saját szerkesztés, Eurostat 2020. alapján

A GDP volumenváltozás tekintetében 2020 második negyedévére a magyarokat viselte meg a legjobban a válság, hiszen a visszaesés meghaladta az EU-s átlagot, még a Visegrádi Együttműködés többi tagja nagyjából hasonló visszaesést tapasztalt. Emellett az államadósság terén is Magyarország teljesített a legrosszabbul, hiszen egyedül nálunk növekedett az államadósság, még a V4 többi országában rendre csökkent.

Államadósság változása 2019.12.hó-2020.12.hó	
	Változás mértéke
Magyarország	0,60%
Csehország	-0,34%
Lengyelország	-0,85%
Szlovákia	-0,55%
EU	-10,27%

3. ábra Saját szerkesztés, Tradingeconomics 2021. alapján

Össességében a V4 országokra hasonlóan hatott a járvány és mindegyikük még időben elkezdte a védekezést és a gazdaságvédelmi intézkedéseket hozták meg, hogy megóvják az

állampolgárokat és vállalkozásokat a negatív hatásoktól. Mindezek ellenére a munkanélküliség mind a négy országban növekedett, de az intézkedéseknek köszönhetően sikerült az Unió átlag alatt maradni, ezáltal részben megválaszolható a kérdés, hogy sikeresek voltak-e a magyar intézkedések.

A munkanélküliség változását figyelembe véve igen, hiszen az európai átlag alatt maradtunk és habár kevéssel is, de sikerült a GDP visszaesésében is az átlag alatt maradni. Ezekben az adatokban a V4 országok közül viszont Magyarország a harmadik helyen szerepel és a legkedvezőbb helyen az előrejelzéseknek megfelelően Lengyelország van, akit bár szintén értek negatív hatások és elég magas a munkanélküli személyek száma az országban, de népességarányosan így is bőven az EU-s átlag alatti értékeket produkál. (Kovács, Zsigmond, 2020)

5. MAGYARORSZÁGI HATÁSA A KKV SZÉKTORRA

Korábban már említést tettem az első hullám alatt bevezetett szigorító intézkedésekről, melynek hatására rohamosan nőtt a munkanélküliek száma hazánkban, mert a KKV-k nagy része nem rendelkezett pénzügyi tartalékokkal és így nem tudták a dolgozókat megtartani ilyen nehéz gazdasági helyzetben. Sok kisvállalkozónak pár hónap kényszer leállás is elég volt ahhoz, hogy végleg bezárjanak, sokan szüneteltették a vállalkozásukat. A legtöbb munkáltató a szabadságolás és munkaidő csökkentés mellett döntött. A cégek egyre nagyobb mértékben vezették be a távmunkát (home-office), de előfordulnak olyan ágazatok és, amelyek esetében ez egyáltalán nem lehetséges. Ebből is látszik, hogy a KKV-k a munkaerő megtartásán dolgoztak, hogy a karantén átvészélése után ismét a régi nyitvatartásuk szerint 100 százalékosan tudjanak működni.

MILYEN MUNKAÜGYI INTÉZKEDÉSKERE KÉNYSZERÜLT
VÁLLALATUK A KORONAVÍRUS JÁRVÁNY HATÁSÁRA?
(TÖBB VÁLASZ IS MEGJELÖLHETŐ VOLT)

4. ábra Munkaügyi intézkedések (BGE,2020)

A tavaszvégi mélypontjáról júniusban enyhülni kezdett a koronavírus hatása a KSH adatai szerint az építőiparban. A tavasz eleji kötelező munkaleállást követően sok építkezés félbemaradt, így a munkásoknak sem volt bevételük. Sok építőipari munkavállaló külföldi származású volt, akik a határ zárok miatt a karantén idején nem tudtak haza menni, nekik nehezebb volt fenntartani magukat, mivel a munkájuk is megszűnt időlegesen. Akik pedig még időben el tudták hagyni az országot, azok nem tudtak visszajönni, mire lett volna már munkalehetőség ismét. A határ zárok feloldásával nyárra ismét újra indultak az építkezések és beruházások.

A szépségipart teljesen meggyengítette a koronavírus elleni intézkedések hada. Bezártak a hazai kozmetikák, fodrászatok. Eleinte önkéntes alapon, majd kötelezően kellett szüneteltetniük munkájukat. Sokan csak limitált számban fogadták a vendégeket. Akik tehették maszkban és kesztyűben, folyamatos fertőtlenítés mellett végezték a szépsészeti szolgáltatásaikat és ugyanezt megkövetelték vendégeiktől is. Így a kölcsönös óvatosság mellett zajlott tovább a munka. Sokan önkéntes karanténba vonultak, így teljesen elhagyták a megszokott szépsészeti szokásaikat, mint műkörmöshöz, fodrászhoz, kozmetikushoz járás. Ezt sajnos a szépségipar meg is érezte gazdaságilag.

A koronavírus megjelenése gyökereiben megváltoztatta az emberek vásárlási szokásait. Március vége felé nagy fellendülés volt tapasztalható a netes rendelések terén és egyre többen végzik a napi bevásárlást webshopon keresztül. Ehhez hozzájárult az üzletek bezárása, a nyitvatartás korlátozása és az időszávós vásárlás kialakítása, valamint az emberek féelme. A

higiéniai árucikkek megrendelésének száma csaknem megnégyszereződött. Sok vállalkozás esetében kerül előtérbe az online értékesítés lehetősége, mint opció, ezáltal megnövekedett az új webshopok száma is. Ennek hozadékeként több cég profilt váltott és fertőtlenítő forgalmazásába kezdett. Sok cég, mely nem rendelkezett online platformmal és webshoppal, ha tehetette elindította saját weboldalát, így alkalmazkodva a megváltozott gazdasági és élethelyzethez. Előtérbe helyeződött a bankkártyás fizetés, az előre utalás, háttérbe szorult a készpénz. Fontos hatásként emelhetjük ki az e-kereskedelem megerősödését és az érintésmentes megoldások keresését és alkalmazását.

(Budapestlab,2020)

6. MAGYARORSZÁGI KKV FELMÉRÉS

A személyes interjú elkerülése végett összesen 9 Pest megyei és 1 vidéki vállalkozással sikerült telefonos interjú keretein belül egyeztetnem az őket ért hatásokról. A megkérdezettek a legkülönbözőbb területeken tevékenykednek. Kérdéseim a vállalkozás formájára, az árbevétel változására, a foglalkoztatottságra és a járvány okozta kihívásokra, valamint a kockázatkezelésre orientálódtak.

Az első cég egy Kft. formában működő budapesti szórakozóhely volt. A járvány előtti éves árbevétele 124 millió forint volt, ami a korlátozásokat követően, mindössze a negyedére csökkent. A munkavállalók száma a cégben, 16 főről 5 főre csökkent. Céljuk a túlélés, amihez bértámogatást vettek igénybe és hitelt vettek fel. Negatív hatásként a munka hiányát említették.

A második vizsgált cég egy Zala megyei húsipari cég, amelyet tevékenységéből adódóan csak minimálisan viselt meg a járvány. Az éves árbevételt kicsivel több, mint 40 %-kal sikerült növelniük és céljuk a további növekedés, melyhez hitelt vettek fel és a foglalkoztatottak számát is sikerült 8-ról 10 főre emelni. Kockázatkezelésük főleg a meglévő partneri kapcsolatok megerősítéséből állt. Nehézségként az export minimálisra csökkenését mondták, de reményeik szerint ez a járványt követően ismételten növekedni fog.

A harmadik vizsgált vállalkozó egy budapesti fodrász EV. volt, akinek sikerült megtartania az éves árbevételét az árak emelésével. Hitelt nem vett igénybe és célja a növekedés. A bezárás jelentette neki a legnagyobb nehézséget, de ez idő alatt igénybe vette a bértámogatást.

A következő vállalkozás, amelyik válaszolt a kérdésemre, egy budapesti étterem volt. Az árbevétel az ő esetükben több, mint 30%-os csökkenést mutatott és elbocsátásra is szükség volt. Hitelt nem vettek fel, de a megmaradó alkalmazottak fizetéséhez bértámogatást vettek

igénybe. A költségeiket visszaszorították és átalakították a kiszolgálás formáját a túlélés érdekében.

Az egyik legérdekesebb vállalkozás egy kínai importot igénybe vevő Pest megyei székhelyű webáruház volt. A vírus előtti időszakban 36 millió forintos éves árbevételt elérő, mindösszesen 2 főt alkalmazó kft., a járvány alatti időszakban kicsivel több, mint 36 %-kal sikerült növelnie az árbevételt. Semmilyen támogatást nem vettek igénybe, de azért nekik is meg kellett küzdeniük a negatív hatásokkal. Nehézkes volt az import, így gyakran az eddig megszokott 2 hetes szállítások, akár 2 hónapra is megnőttek. A versenyképesség megőrzéséhez, nagyobb raktárkészletet tartottak fent és új, belföldi szállítók felé nyitottak.

Ennél a példánál mutatkozik meg, a korábban olvasható „just in time” (JIT) rendszer háttérbe szorulása és a közeli beszállítók és partnerek felértékelődése. A webáruház továbbra is fenntartja a növekedést, mit célt.

A következő vállalkozás az építőiparra támaszkodik, hiszen kábelgyártással, értékesítéssel és kivitelezéssel foglalkoznak. Az árbevétel ennek a cégnek az esetében 30 %-os növekedést mutatott, ami a tulajdonos elmondása szerint nem a járvány pozitív hatása, csupán az igények általános növekedése és a kisebb konkurens vállalkozások elhullásának a következménye. Ugyanolyan beszerzésből adódó problémákkal kellett szembe nézniük, mint az előbbi webáruháznak, ami növelte a kintlévőségeiket és hitelfelvételre kényszerítette őket. A konkurencia elvesztése, egy jobb piaci helyzetet alakított ki számukra, ami miatt továbbra is próbálják fenntartani ezt a nagy mértékű növekedést.

A következő válaszadóm egy egyéni vállalkozóként működő könyvelő volt. A korábban 8 millió forintos árbevétele 6 millió forintra esett vissza. Ennek oka az volt, hogy sok kuncsaftja abba hagyta vagy szüneteltette a vállalkozását, elmondása alapján, közel 20 egyéni vállalkozót vesztett el az a járvány ideje alatt. Tevékenységéből adódóan a kockázatkezelés tekintetében kevés opció állt rendelkezésére és célja, hogy az elvesztett megbízók helyét új partnerekkel és vállalkozásokkal töltsse fel a járványt követően.

Interjú alanyaim közé tartozott még egy Betéti Társaság formában üzemelő budapesti díszállat kereskedés is. Az ő esetükben nem történt elbocsátás és az árbevételt sikerült 10% felett sikerült megnövelni. A legnagyobb kihívás a vásárlók személyes megjelenésének hiánya okozta, amit azzal orvosoltak, hogy webáruházon keresztül is elkezdtek értékesíteni. Ezen az új csatornán keresztül sikerült új vásárlókat elérniük és így megnőtt növekedési hajlandósággal várhatják a vírushelyzetet követő időszakot.

Az utolsó válaszadóm egy ceremóniamesterként tevékenykedő egyéni vállalkozó volt, aki a korábban 7 millió forintos éves árbevételről a 2020-as évre egy darab 150.000 forintos értékű megbízásra esett vissza. Az ő esetében a vállalkozást szüneteltetnie kellett, mivel a rendezvényei elmaradtak. A jövőbeli céljai közé tartozik viszont a vállalkozás újraindítása, tehát nem szűnt meg véglegesen kisvállalkozónak lenni.

Összességében a megkérdezett kis- és középvállalkozások mindegyike szembesült valamilyen negatív hatással, de voltak közöttük, akikre ez ösztönzően hatott és új lehetőségek felé nyitottak vagy megerősítették a piaci helyzetüket. Arra a kérdésre, hogy a milyen hatással volt a koronavírus a KKV szektor szereplőire, sikerült választ kapnunk. Viszont a válasz nem teljesen egybehangzó, nagy részben negatív hatásokat tapasztalhattunk a KKV-k esetében, de voltak olyan piaci szereplők is, akikre pozitívan hatott a járvány. Az állami intézkedések sikerességének szempontjából kifejezetten sikeresnek bizonyul a magyar állam stratégiája, hiszen a nemzetgazdasági mutatók vállalkozásra vonatkozó adataihoz hasonlóan, a felmérés is ugyanazt a választ adta, hogy a munkáltatók nem bocsátották el az alkalmazottakat, amihez nagy mértékben hozzájárul az állami segítség igénybevétele a járulékok és a bérköltségek vonatkozásában.

Vállalkozás	Foglalkoztatottak száma 2020 (fő)	Foglalkoztatottak száma 2021 (fő)	Negatív hatás
Szórakozóhely	14	5	Nincs munka
Húsipari cég	8	10	Export nehézkes
Fodrász	1	1	Bezárás
Étterem	4	3	Forgalom csökkenés
Webáruház	2	2	Szállítás drágult, beszerzés nehezebb
Építőipar	6	6	Több a kintlévőség
Könyvelő	1	1	Partnerek elvesztése
Díszállat kereskedés	4	4	személyes vásárlás visszaszorult
Ceremónia mester	1	0	Megrendeléseket lemondták, nincsenek rendezvények

5. ábra Saját szerkesztés

7. BETEKINTÉS EGY BUDAPESTI VENDÉGLÁTÓHELY HELYZETÉBE

Kutatásomat több módszerrel végeztem, hogy a legátfogóbb képet sikerüljön kapni a járvány által előidézett problémákról és hatásokról. Az induktív, a leíró és az összefüggést feltáró kutatási stratégia ötvöztetésével alakult ki a megfelelő koncepcióm. A valóság adott állapotának rögzítése és az összefüggések feltárása volt a fő célom a munkám során.

Az adatgyűjtés szintén több módszerrel és különböző felületeken történt, a célcsoportok leghatékonyabb elérésének érdekében.

A kutatás egyik legfőbb pillére a primer kutatás volt, melynek során már kész statisztikai anyagokat gyűjtöttem, valamint több különböző kérdőíven keresztül kutattam a magánszemélyek és vállalkozások véleményét, valamint az őket ért hatásokat. Az egyik legérdekesebb kutatás a személyes interjú volt, ahol 6 hónapos eltéréssel két különböző beszélgetés történt az alannyal, így jól tudtam prezentálni a második és harmadik hullám közötti változásokat is, valamint új ismeretek tudatában lehetett reflektálni az első interjú alkalmával kapott válaszokra és új, aktuális kérdésekkel fejleszteni a kutatás eredményét.

További kutatásom során feldolgozásra kerültek a már meglévő statisztikai adatok, a témámra összpontosítva. Ezeknek az adatoknak a feldolgozásakor, kizárólag kvantitatív szempontok voltak szem előtt tartva. A kvalitatív kutatás a személyes interjúknál kapta a legnagyobb szerepet, még a két módszer a kérdőívek elkészítésekor és feldolgozásakor kapta a legnagyobb szerepet.

Az interjú alanyaim kiválasztásánál a legfőbb szempont az volt, hogy több különböző formában és szektorban működő vállalkozást kérdezzek meg a hatásokról. A személyes interjú esetében pedig az volt a cél, hogy egy olyan szereplőt találjak, aki már régóta jelen van a piacon és ugyanazzal a tevékenységgel foglalkozik, ugyanabban a formában és ugyanott már hosszú ideje. Valamint döntő szempont volt, hogy az előrejelzéseket tekintve, a vendéglátás van az egyik legjobban kitéve a negatív hatásoknak, viszont ennél a szolgáltatásnál jól vizsgálható az állami segítségek igénybevétele is.

A szükséges adatok begyűjtését nagy mértékben befolyásolta a kutatásom témáját meghatározó járvány is, hiszen a főbb statisztikai adatok összegyűjtése során, nagy részt internetes felületekre kellett támaszkodnom, ahol a hiteles forrásból származó adatok kinyerése fokozottabb odafigyelést és precizitást igényelt, mint egy klasszikus könyvtári kutatás. A kérdőíves megkérdezések során a közösségi oldalakra támaszkodtam, a célközönség legnagyobb számú elérésének érdekében. A mélyinterjú során az első beszélgetés még személyesen zajlott, de a járványhelyzet fokozódása végett a második interjú már videókonferencia keretein belül ment végbe.

Kutatási módszerem sokszínűsége azt a célt szolgálta, hogy a témaválasztást követő célmeghatározásban leírt átfogó kép kialakításához szükséges legtöbb eszköz felhasználásra kerüljön a pontosság érdekében. (Majoros,2004)

6 hónapos eltéréssel két személyes interjú keretein belül térképeztem fel egy budapesti vendéglátóhelyként üzemeltetett kisvállalkozás helyzetét. A 2020-ban már a 25. évét megélt vállalkozás tulajdonosával készített interjú során számos olyan kérdés és probléma merült fel, amiből következtethetünk arra, hogy melyek azok az eszközök, amivel hatékony kockázatkezelést folytathatunk egy vállalkozásban, valamint rálátást nyertünk a pandémia okozta kihívásokra.

A vállalkozás a kezdetek óta egy kézben van és családi körben, négy fővel működik. Fő profiljuk a helyben fogyasztás, de elvitelre és házhozszállításra is készítenek ételt. A digitalizáció egyetlen formája, egy weboldalon jelenik meg, ahol a vásárlók minden nap láthatják az aktuális ajánlatot. Kizárólag készpénzes fizetés lehetséges. Normál helyzetben az árbevétel nagyjából állandó és már-már kiszámítható. Néhány reklámtáblán kívül, nem használnak reklámfelületet, legfőbb marketingeszközük az emberekben rejlik, akik „szájról-szájra” viszik a hírt.

Az első beszélgetés a vírus első és második hulláma határán készült 2020 őszén. Az elmúlt évek átlagos éves árbevétele 19 millió forint volt. A második interjú alkalmával már fény derült a 2020-as év eredményére is, ahol realizálódott, hogy nagy visszaesés történt és mindössze 13 millió forintos árbevétellel sikerült zárni az évet. A tulajdonos elmondása szerint több hónapon keresztül a tartalékokból kellett fizetniük az alkalmazottakat, de 2020 novemberére sajnos eljutottak oda, hogy meg kellett válni egy embertől. Az elbocsátás nem teljes mértékben a járvány következtében történt, de a távozó alkalmazott helyett nem lett új ember felvéve a pozícióra. Az első és a második hullám közötti időszakos fellendülést követően soha nem látott mértékű forgalomcsökkenést tapasztaltak. Az egy napra eső árbevétel negatív rekordokat döntött meg a már 25 évét megélt vállalkozásban.

Ez számokban az átlaghoz képest nagyjából 50-60%-os visszaesést jelentett. Ez volt az a nagyjából 3 hónapig tartó időszak, amikor a napi kiszolgáláshoz szükséges alapanyagok és a rezsiköltségek kifizetésére elég volt a bevétel, de a személyi költségekre és az adókra már nem.

A vállalkozás pénzügyi tartalékjainak megközelítőleg 15 %-a került felhasználásra arra, hogy ezt az időszakot átvészeljék. A szokásos év végi 3 hetes leállás alatt a kevés bevétel ellenére is beruházásokat hajtottak végre, ami vendégtér teljes felújításából állt. Ezt követően nagyjából február elején elkezdett megerősödni a forgalom és hosszú idő után újra sikerült profitot termelnie a vállalkozásnak.

A megtermelt profitot természetesen nem vették ki a cégből, hanem egy részéből elkezdték visszafizetni a felhasznált tartalékokat, még a másik részéből marketing eszközökre költöttek. Az ő esetükben ez világító reklám feliratokat és egy új honlapot jelentett. Arról, hogy a profitot milyen arányban osztották fel a két cél között, nem kaptam választ.

Mindkét interjú alkalmával felmerült kérdésként a jövőkép, amelyre mind a két alkalommal elég különböző választ kaptam. A 2020 őszi zajlott találkozásunkkor még optimista látásmód jellemezte a tulajdonost. Akkor azzal a véleménnyel volt, hogy néhány hónapon belül teljes mértékben normalizálódik a helyzet és hamar visszatér az emberek és vállalkozás élete is a normál kerékvágásba és még nagyobb forgalommal és növekedéssel kalkuláltak a 2021-es évre vonatkozóan.

Ezzel szemben mikor 2021 tavaszán tettem fel ugyanezt a kérdést, akkor már egy pesszimistább, a vezető szerint inkább realistább válasz érkezett, miszerint úgy gondolja, hogy minimum 3 év lesz mire sikerül visszahozniuk azt a forgalmat, amely 2020 márciusa előtt, a járvány kirobbanása előtt volt. Emellett biztosított arról is, hogy bár ez a véleménye, teljes erővel azon dolgoznak, hogy minél rövidebb idő alatt visszaépítsék a forgalmukat, valamint, ha lehetőségük nyílik rá, akkor megkezdik a terjeszkedést is egy újabb üzlet megnyitásával, amelyet már a belvárosba terveznek működtetni, bízva abban, hogy rövidesen a turizmus is újra fellendül, így az eddig megszokott vásárlók mellett egy új célközönséget is ki tudnának szolgálni.

7.1 Magánszemélyekre gyakorolt hatás felmérése

Munkám során felmértem a magánszemélyekre gyakorolt gazdasági hatásokat is, ahol összesen 12 kérdésen keresztül próbáltam bepillantást nyerni a magyar emberek életében történő változásokba. Az első kérdéseim kizárólag statisztikai célokat szolgáltak, majd a munkahelyváltásra és ennek a koronavírus járvánnyal való összefüggésére próbáltam rávilágítani. Felmértem a válaszadók fizetését és az arra gyakorolt hatásokat, majd a hitelmoratóriummal kapcsolatban is megkérdeztem őket. Kérdéseim közé tartozott továbbá az otthoni munkavégzés és annak lehetősége is az adott munkakörben.

1. kérdés

Neme?

A 104 kitöltőből 58 nő és 46 férfi volt. Ez az összes kitöltő százalékos megoszlását tekintve 55,8% nő és 44,2% férfit jelent. Így tehát a válaszadók két csoportra oszlanak. A két csoport fizetésére nagyjából hasonlóan hatott a járvány, tehát kijelenthető, hogy a munkavállalók tekintetében nem volt meghatározó a nem.

6. ábra Nemek megoszlása, saját szerkesztés

2. kérdés

Kora?

A kitöltő korára vonatkozó kérdésemnél több korcsoport közül lehetett választani, melyek a következők voltak.

18-25 éves korig, 26-39 éves korig, 40-55 év közötti, 55+ kor feletti.

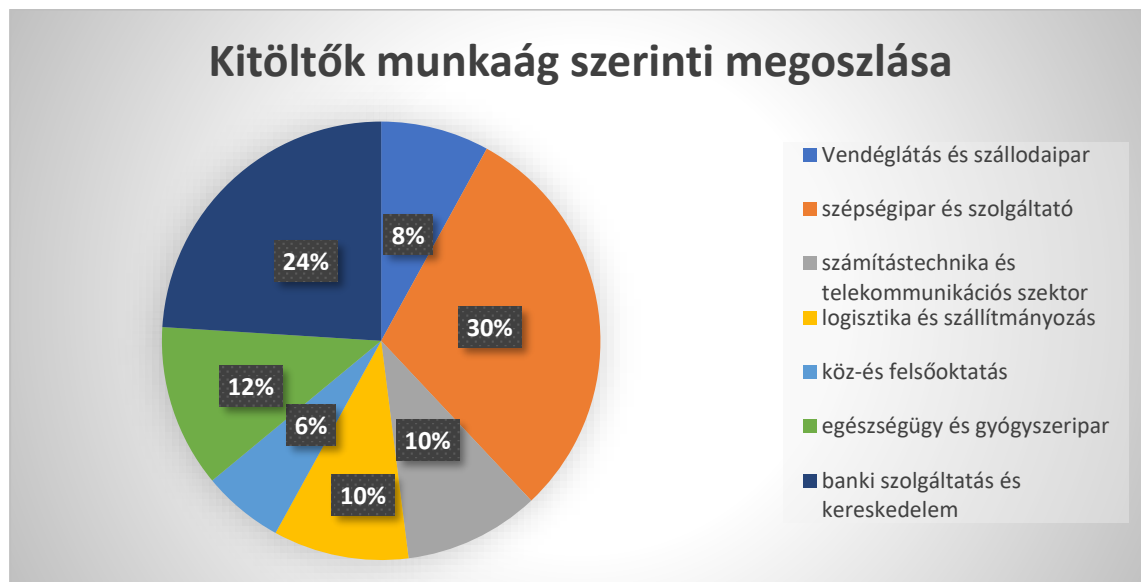
7. ábra Korcsoportok megoszlása, saját szerkesztés

Az ábrán látható százalékos megoszlás alapján kiszámítható, hogy a 18-25 év közötti korosztályból 35 fő, míg a 26-39 évesek közül 40-en, a 40 és 55 év közötti korosztály közül 20 fő, valamint az 55 év feletti válaszadók száma 9 fő volt, tehát a kérdőívet kitöltők több, mint 60 %-a 40 év alatti volt. A korcsoport szerinti megoszlás a hitelmoratóriummal nem mutatott összefüggést, hiszen a 40 év alattiak és a felettek is 13 százaléka élt az állam által nyújtott lehetőséggel.

3. Kérdés

Milyen iparágban dolgozik?

A 104 válaszadó munkáját tekintve igen széles körben oszlott meg. Vendéglátás és szállodaipar, szépségipar és szolgáltató, számítástechnika és telekommunikációs szektor, logisztika és szállítmányozás, köz-és felsőoktatás, egészségügy és gyógyszeripar, banki szolgáltatás és kereskedelem. Ez a fajta megkülönböztetés fontos statisztikai célokat szolgál a további kérdésekre adott válaszok esetében. A vendéglátásban és a szállodaiparban dolgozók 55 százalékáa kényszerült váltásra a járvány következtében, még a kereskedelemben dolgozók esetében ez a szám 10 százalék alatti.

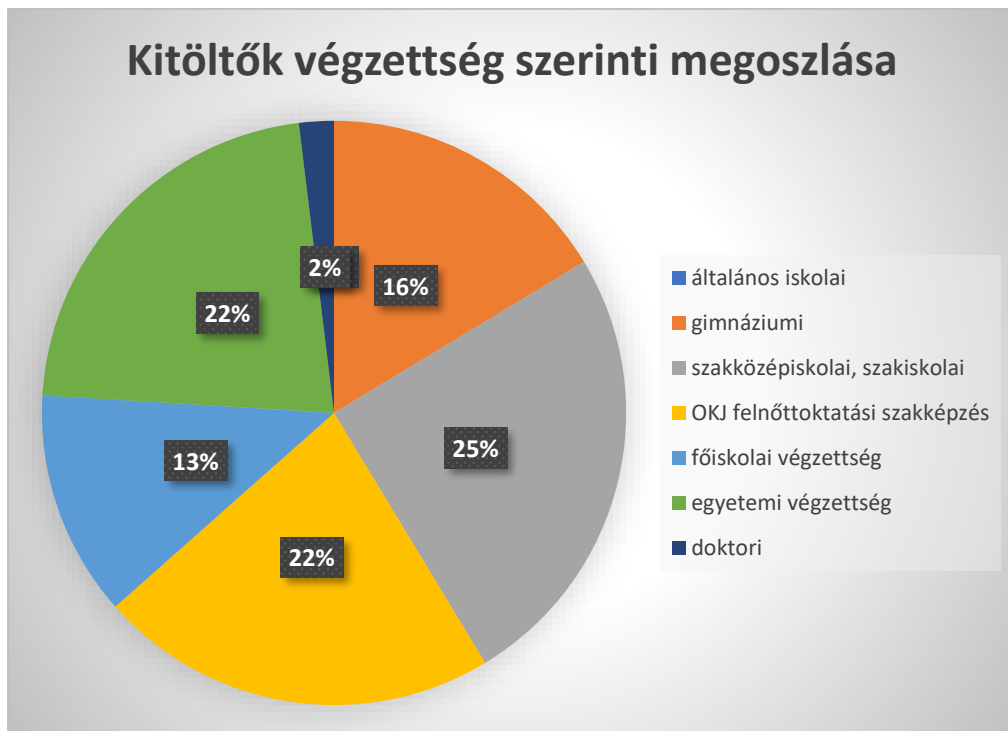

8. ábra Iparág szerinti megoszlás, saját szerkesztés

4. kérdés

Mi a legmagasabb iskolai végzettsége?

Az alábbi ábra jól mutatja, hogy a megkérdezettek iskolai végzettség szerinti megoszlása mennyire tér el egymástól. A kitöltők legnagyobb része szakközépiskolai vagy szakiskolai végzettséggel rendelkezik. Valamint ugyanakkora arányban oszlanak meg az OKJ végzettséggel rendelkezők és az egyetemi diplomával rendelkezők. A legritkább végzettségi szint a doktori fokozat. A minimum főiskolai végzettséggel rendelkezők 26 százalékának volt negatív hatással a fizetésére a járvány, még ez a az alacsonyabb végzettségű kitöltő esetében több, mint 45 százalék volt. Ezáltal megállapítható, hogy az iskola végzettség befolyásolt a a kitöltő esetében a negatív hatásoknak való kitettséget.

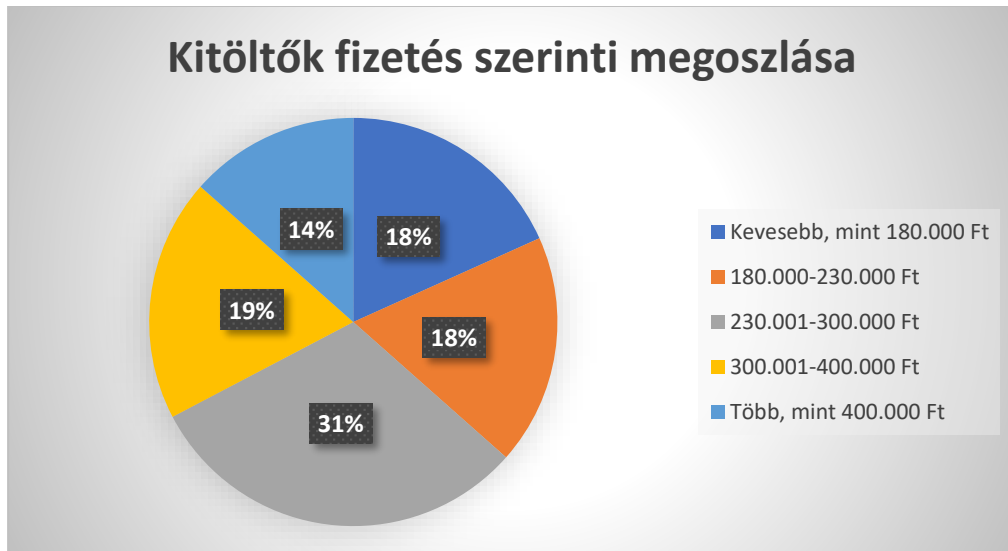

9. ábra Végzettség szerinti megoszlás, saját szerkesztés

5. kérdés

Mennyi a nettó havi bére átlagosan?

10. ábra Fizetés szerinti megoszlás, saját szerkesztés

Az általános statisztikai kérdések után, a válaszadók fizetését mértem fel, amit 5 kategóriára osztottam. A leggyakoribb fizetési kategória, a 230.001-300.000 Forint közé eső volt. Az ezalatti fizetés, csupán 3 %-kal, de gyakoribb volt a kitöltők között, mint a 300.000 Forint felé eső.

A 400.000 Forint feletti fizetéssel rendelkezők túlnyomó többsége (82,6 %) férfi, míg a nők aránya ennél jóval kevesebb (17,4 %). A

A legalacsonyabb fizetési kategóriába, főként a 18-25 éves kategóriába tartozó kitöltők tartoztak, de ez nem meglepő, mert közülük sokan még tanulnak, vagy a járvány által leginkább sújtott vendéglátás vagy szállodaiparban tevékenykednek.

6-7. kérdés

A járvány kezdete óta változott-e a munkahelye?

Ha igen, a vírus hatására kényszerült a váltásra?

A hatodik és hetedik kérdés összefonódik. Itt a kitöltők munkahelyének változása került felmérésre, valamint az, hogy a változás a vírus hatására következett-e be. A kitöltők mindössze 38 százalékánál történt munkahely-változás. A nem kötelező hetedik kérdést összesen 53-an töltötték ki, így látszik, hogy olyan is volt köztük, aki nem kényszerült változásra. Ezen válaszadók összesen az 58,5%-a váltott a vírus következményeként. Ez a szám rendkívül magas, viszont nem mutatható ki pontos összefüggés a vírus hatására történő munkahelyváltás és a nem tekintetében, hiszen a 31 válaszból, akik a járvány hatására kényszerültek váltásra, 16 válaszadó volt nő és 15 férfi.

11. ábra Munkát váltók aránya, saját szerkesztés

8. kérdés

Negatív hatással volt-e a vírus a fizetésére?

A válaszadók 64 %-ának nem volt negatív hatással a fizetésére a vírus, de több, mint 1/3-uk tapasztalt negatív irányú változást. Ez a szám jóval magasabb, mint a Társadalomkutatási Intézet Zrt. által elvégzett vizsgálatban tapasztalt adat. Az ő kutatásukban, mindössze a kitöltők 18%-át érte negatív hatás a fizetések tekintetében. (TÁRKI,2020) A negatív hatást elszenvedők körében a megtakarítások a kitöltők 78 százalékánál csökkenést mutattak, ami hosszabb távon, ha nem sikerül megoldást találni, akkor komoly életszínvonalbeli csökkenést eredményezhet, ami által rosszabb esetben nőhet az elszegényedés és a hajléktalanság kockázata.

9. kérdés

Volt-e lehetősége a vírus alatt az otthoni munkavégzésre?

12. ábra Home officeban dolgozók megoszlása, saját szerkesztés

A koronavírus járvány megfékezése esetében a legtöbb cégnél elrendelték az otthoni munkavégzést, már amennyiben az adott tevékenység ezt lehetővé tette. A válaszadók több különböző iparágból adtak válaszokat, mint ahogyan ezt azt a hármas számú kérdésnél is láthattuk. A kitöltők által végzett munkakörök 47 százalékánál volt vagy teljes mértékben vagy

részben a dolgozóknak az otthoni munkavégzésre, ami amellet, hogy egy jó védekezési eszköz a járvány terjedése ellen, lehetőséget nyújtott a gyerekek otthoni felügyeletére is a munkából való kiesés nélkül.

10. kérdés

Amennyiben rendelkezik hitellel, élt-e a hitelmoratórium lehetőségével?

A magyar állam egyik első intézkedési közé tartozott a tőke-és hitelfizetési moratórium rendelete, amelynek célja a vírus által nehéz anyagi helyzetbe kerülők, ideiglenes anyagi terheinek megszüntetése. A kitöltők 57 százaléka élt az állam nyújtotta lehetőséggel és felfüggesztette a hitel törlesztését. Ennek a döntésnek a későbbiekben súlyos következménye lehet, hiszen a bankok további kamatokat számolhatnak fel a moratórium lejártával és így nagy mértékben növekedhet a visszafizetendő összeg mértéke. A lehetőséget igénybe vevők több mint 70 százaléka a legalacsonyabb és a legmagasabb fizetési kategóriában helyezkedik el és ezeknek a kitöltőknek a 30 százalékanak növekedtek csak a megtakarításai, ami arra enged következtetni, hogy nem sikerült félretennie a hitelmoratórium által megtakarított pénzt az egyéneknek, ami az előbb leírtak alapján komoly problémát okozhat a későbbiekben.

11. kérdés

Amennyiben az előző válasza NEM volt, kérem indokolja meg válaszát röviden.

31 főből 28 fő indokolta meg a döntését, hogy miért nem élt a hitelmoratórium lehetőségével. A legtöbbet felmerült válasz erre a kérdésre az volt, hogy az adott kitöltő továbbra is képes fizetni a hitelét és ezért nem élt az állam nyújtotta lehetőséggel. Viszont volt olyan válaszadó is, aki azért nem élt a lehetőséggel, hogy ne kelljen szembenéznie a moratórium lejárta utána extra kamatokkal és a bankok által rárótt negatív következményekkel.

12. kérdés

Milyen irányban változtak a megtakarításai az elmúlt évben?

13. ábra Megtakarítások változása, saját szerkesztés

Az utolsó kérdés a válaszadók megtakarításait vizsgálta a járvány kezdete óta. Itt megfigyelhető, hogy a többségnek vagy növekedtek vagy nem változtak a megtakarításai. Ezek az emberek az összes kitöltő 79%-át teszik ki. Ezt a magas arányt véleményem szerint két dolog okozhatja. Az egyik, a járvány okozta létbizonytalanság, hogy az emberek veszélyben érzik az egészségüket és a munkahelyüket. Nem tudják, hogy meddig tart számukra a biztos megélhetés, még akkor is, ha aktuálisan biztosnak tűnik a munkájuk. A másik oka, a szolgáltatások bezárása lehet, hiszen az emberek számára bekorlátozódott azon helyek száma, ahol el tudnák költeni a pénzüket. Sokkal kevesebb pénzt fordítanak szórakozásra és utazásra és ezeket az összegeket, ha nem költik el másra, akkor meg tudják takarítani.

A munkavállalókra gyakorolt hatások a legtöbb esetben nem voltak negatívak, de megállapítható, hogy a járvány meggátolta a munkavállalókat a megtakarításaik növelésében és néhányan rendkívüli rossz helyzetbe kerültek, hiszen amellett, hogy csökkentek a bevételeik, elkezdtek felélni a tartalékaikat is.

8. ÖSSZEFOGLALÁS

Dolgozatom fő célját, hogy betekintést kapjunk a magyarországi kis- és középvállalkozások helyzetébe sikerült megvalósítani.

Kutatásom során elmélyedtem a különböző szervezetek által jósolt járvány kimenetekben és összevettem a világgazdasági hatásokat, az egyes országok általi kockázatkezeléssel. A Magyar Nemzeti Bank felmérésére alapozva több, mint 5000 kis- és középvállalkozásra gyakorolt hatást tudtunk vizsgálni. A járvány 3. hullámában már kirajzolódni látszik az egyes prognózisok kimenetele, ami alapján megállapíthatjuk, hogy az egyik legpesszimistább forgatókönyv következett be. A saját kutatásom eredményeképpen több, mint 100 magányszemély esetében sikerült vonatkozó hatásokat megvizsgálni és a 10 darab magyarországi KKV személyes tapasztalata is segített a jobb áttekinthetőségben. A budapesti vendéglátóhellyel végzett két interjú rávilágított arra, hogy az első, második és a harmadik hullám milyen hatásokkal bírt a környezetünkben működő, a járvány által legjobban sújtott iparág egyik régi szereplőjére.

A kutatási kérdéseimre sikerült választ kapnom, amelyek a következők voltak: Milyen problémákkal és kihívásokkal kell szembe néznie egy vállalkozásnak napjainkban és milyen megoldások vannak a mindenki számára nehéz helyzet áthidalására? Mely vállalkozásokat hogyan érintette a járvány és mennyire voltak hatásosak az állam által nyújtott támogatások? Valóban a megfelelő intézkedések születtek annak érdekében, hogy a kis- és középvállalkozói réteg a legkevesebb negatív hatás érzékelése mellett vészelhessen át ezt az időszakot? Milyen hatásokat tapasztaltak a munkavállalók?

Az első kérdéseimre, amely a problémákat és az arra reflektáló megoldásokat fejtegeti a KKV-k esetében, azt a választ kaptam a kutatásaim alapján, hogy nagy problémát okoz a külföldi beszerzések és a készlethiányok kezelése, amit legtöbben az új belföldi beszállítók bevonásával kívánna megoldani. További problémaként merült fel például a személyes vásárlások visszaszorulása, ami néhány esetben nem teljesen negatívum, hiszen így egy „kényszer digitalizáció” következtében új értékesítési csatornák nyíltak meg.

A második és harmadik kérdéseimre is sikerült választ kapni, amely a különböző vállalkozásokra gyakorolt hatásokat vizsgálta és az állami segítségnyújtás igénybevételét vizsgálja. Megállapítható az eredmények fényében, hogy a szolgáltatásokra gyakorolt hatások voltak a legsúlyosabbak, azon belül is vendéglátás és a turizmus szenvedte meg legjobban a járványt.

Ennek ellenére az állami intézkedések sikeresnek bizonyultak, hiszen a megkérdezett vállalkozások közül, egy kivételével mindenkinek sikerült áthidalni a problémáit és megtartani a munkahelyeket, ami igazán pozitív eredménynek mondható.

A munkavállalók tapasztalatait vizsgáló kérdésemre különböző válaszok érkeztek a kutatás során, amely által arra tudunk következtetni, hogy minden munkavállalóra teljesen máshogy hatott a járvány, viszont a munkahelyek megtartására hozott intézkedések következtében nagy arányban sikerült megóvni a munkavállalókat a nehéz helyzetbe kerüléstől., habár sok esetben a megtakarítások csökkenését tapasztalhattuk.

Összességében a kapott eredmények által kijelenthető, hogy bár az egyik legrosszabb forgatókönyv következett be, a magyarországi kis- és középvállalkozások nagy része sikeresen vette a járvány által okozott mai ismert kihívásait. A piaci szereplők nagy részére általános negatív hatással volt/van a koronavírus, de az állami segítségnyújtásokkal, valamint a vállalkozások megfelelő gazdálkodásának és kockázatkezelési képességének köszönhetően sikerült csökkenteni a járvány okozta negatív hatásokat és a megkérdezett vállalkozások közül többek esetében, még kifejezetten pozitív hatásokról is beszélhetünk, legyen az egy új értékesítési csatornán keresztül növelt árbevétel vagy véleményem szerint néhány régóta a piacon lévő „elkényelmesedett” helyzetű vállalkozásnak a felébredése és visszatérése a növekedés útjára. További pozitívumként emelném ki a belföldi beszállítók felértékelődését és nem csupán az ár alapú partnerválasztás gondolatát is, mert ez nagy mértékben megerősítheti az ország belső kereskedelmét.

Dolgozatom lezárásaként Meskó Bertalan egyetemi oktató és orvosi jövőkutatótól idéznék, amely meghatározza a jövőre néző közös céljainkat:

„Ahogy az angol királyné mondta, újra találkozni fogunk. De csak rajtunk múlik kezdeskedni arról, hogy a világ addigra egy jobb hely lesz annál, mint amilyenben a koronavírus rátalált.”

(Meskó, 2020)

IRODALOMJEGYZÉK

1. Budapestlab,2020: Így reagált a magyar kkv szektor a koronavírus járványra
Forrás:
<https://budapestlab.hu/index.php/igy-reagalt-a-magyar-kkv-szektor-a-koronavirus-jarvanyra/> Letöltve: 2021.02.04.
2. ČESKÝ ŠTATISTICKÝ ÚRAD (2020): Koronavirus zasadil ekonomice tvrdou ránu.
Forrás:
<https://www.czso.cz/csu/czso/koronavirus-zasadil-ekonomice-tvrdou-ranu>
Letöltve: 2021.05.10
3. Czeczeli et al (2020): Gazdasági kitettség és válságállóság exogén sokk esetén.
Pénzügyi szemle 2020/3 p. 323-349
http://real.mtak.hu/115554/1/kolozsi-et-al-2020-3-mpdf_20200930140922_28.pdf
4. Csapó-Törőcsik (2020): A turizmus jövője, a nemzetközi és hazai turizmus legújabb trendjeinek elemzése elméleti és gyakorlati megközelítésben. Pécsi Tudományegyetem, Közgazdaságtudományi Kar
5. Csizmadia, Illésy (2020): A nagy leállás: a magyar munkahelyek közel fele került veszélybe. Forrás:https://szociologia.tk.mta.hu/uploads/files/Csizmadia-Illessy_A_virus_es_a_munka-F.pdf Letöltve: 2021.04.28.
6. European Vaccination Information Portal (2020): COVID-19 facts
Forrás: <https://vaccination-info.eu/en/covid-19/covid-19-facts> Letöltve: 2021.01.28.
7. EUROSTAT (2020): Newsrelease euroindicators 2020
Forrás: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/10545332/2-14082020-AP-EN.pdf/7f30c3cf-b2c9-98ad-3451-17fed0230b57> Letöltve: 2021.05.27.
8. EUROSTAT (2021a): EU Trade in COVID-19 related products
Forrás: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_trade_in_COVID-19_related_products Letöltve: 2021.04.11.
9. EUROSTAT (2021b): Export of goods
Forrás:https://ec.europa.eu/eurostat/cache/recovery-dashboard/?utm_source=kshhu&utm_medium=banner&utm_campaign=theme-nemzetkozi-adatok Letöltve: 2021.04.04.

10. ING (2020): Poland: Large QE-backed fiscal stimulus leaves the zloty unaffected
Forrás: <https://think.ing.com/articles/poland-large-qe-backed-fiscal-stimulus-leaves-the-zloty-unaffected-thus-far> Letöltve:2021.02.14.
11. Koltai- Geambaşu (2021): Vállalkozónők a koronavírus lezárásainak idején. Új Munkügyi Szemle 2. évf. 1. szám p. 56-67.
Forrás:
<https://www.metropolitan.hu/upload/985fbc66ad9a38e24c6612ed368ca2b847dc66e2.pdf> Letöltve: 2021.03.16
12. Koós et al (2020): Az új koronavírus- járvány társadalmi- gazdasági hatásai és ezek következményei
Forrás: <http://www.regscience.hu:8080/jspui/bitstream/11155/2319/1/koos-kovid-2020.pdf> Letöltve: 2021.03.12
13. Kovács Ádám, Zsigmond Tibor (2020): A COVID 19 világjárvány hatásai a V4 országainak gazdaságára
Forrás: https://www.researchgate.net/profile/Tibor-Zsigmond/publication/347691318_A_COVID_19_VILAGJARVANY_HATASAI_A_V4_ORSZAGAINAK_GAZDASAGARA/links/5ff08836a6fdccdb823863a/A-COVID-19-VILAGJARVANY-HATASAI-A-V4-ORSZAGAINAK-GAZDASAGARA.pdf Letöltve: 2021.04.12
14. Kovács, Zsigmond (2020): A Covid 19 járvány hatásai a V4 országok gazdaságára
Forrás: <http://uk.ujs.sk/dl/3754/Kovacs.pdf> Letöltve: 2021.05.11
15. KRTK (2020): Az egyes EU-országok COVID válság elleni gazdaságpolitikai intézkedései
Forrás:
<https://docs.google.com/document/d/1mdYcAY1zbCeW0s2MDSdDmgpKanXGk5a2wPnPcs0tHa0/edit#> Letöltve: 2021.04.10.
16. KSH (2020a): A bruttó hazai termék (GDP) volumenindexei
Forrás: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_qpt001.html Letöltve: 2021.04.11.
17. KSH (2020b): Magyarország számokban,2020
Forrás: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mosz/mosz20.pdf>
Letöltve:2021.04.01.

18. KSH (2021a): Munkanélküliség
Forrás: <https://www.ksh.hu/munkanelkuliseg> Letöltve: 2021.04.16.
19. KSH (2021b): Gazdasági és nonprofit szervezetek
Forrás: <https://www.ksh.hu/gazdasagi-es-nonprofit-szervezetek> Letöltve: 2021.04.15.
20. KSH (2021c): Nemzeti számlák, GDP
Forrás: <https://www.ksh.hu/nemzeti-szamlak-gdp> Letöltve: 2021.04.12.
21. KSH (2021d): Külkereskedelem és fizetési mérleg
Forrás: <https://www.ksh.hu/kulkereskedelem-es-fizetesi-merleg> Letöltve: 2021.03.15.
22. KSH (2021e): Nemzetközi adatok
Forrás: <https://www.ksh.hu/nemzetkozi-adatok> Letöltve: 2021.04.11.
23. KSH (2021f): A bruttó hazai termék volumenindexe
Forrás:
https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_int002b.html?utm_source=ksh.hu&utm_medium=banner&utm_campaign=theme-nemzetkozi-adatok Letöltve:
2021.03.27
24. KSH (2021g): Turizmus, vendéglátás
Forrás: <https://www.ksh.hu/turizmus-vendeglatas> Letöltve: 2021.04.03.
25. Majoros Pál (2004): A kutatómódszertan alapjai. Libri Kiadó, Budapest
26. McKinsey (2020): Safeguarding our livens and our livelihoods: The imperative of our time
Forrás: <https://www.mckinsey.com/business-functions/strategy-and-corporate-finance/our-insights/safeguarding-our-lives-and-our-livelihoods-the-imperative-of-our-time> Letöltve: 2021.02.13
27. MNB (2020): Az MNB koronavírus-járvány gazdasági hatásait vizsgáló vállalati felmérésének eredményei
Forrás: <https://www.mnb.hu/koronavirus/hirek/az-mnb-koronavirus-jarvany-gazdasagi-hatasait-vizsgalo-vallalati-felmeresenek-eredmenyei> Letöltve:2021.05.07.
28. MZV (2020): MZV vyhláshuje Nouzový balíček naléhavé pomoci pro české vývozce na zahraniční trhy
Forrás:
https://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/tiskove_zpravy/x2020_03_18_ceska_ekonomicka_diplomacie_vyhlasuje.html Letöltve: 2021.04.16.
29. OECD (2020a): OECD Economic Outlook, Volume 2020 Issue 2: Preliminary version p. 175-177.

- Forrás: <http://www.oecd.org/economy/hungary-economic-snapshot/> Letöltve: 2021.02.25.
30. OECD (2020b): Public Governance Directorate Public Governance Committee
Forrás: <https://www.oecd.org/gov/budgeting/initial-budget-and-public-management-responses-to-covid19-in-oecd-countries.pdf> Letöltve: 2021.03.11.
31. PAP (2020a): Poland launches economic package to counter virus effect
Forrás: <https://www.pap.pl/en/news/news%2C608264%2Cpoland-launches-economic-package-counter-virus-effect.html> Letöltve: 2021.02.14
32. PAP (2020b): Social insurance discounts, bank guarantees added to anti-crisis laws
Forrás: <https://www.pap.pl/en/news/news%2C621996%2Csocial-insurance-discounts-bank-guarantees-added-anti-crisis-laws.html> Letöltve: 2021.02.14.
33. Pénzcentrum (2020): McKinsey: így fertőzi meg a gazdaságot a koronavírus- itt vannak a forgatókönyvek
Forrás: <https://www.penzcentrum.hu/egeszseg/20200324/mckinsey-igy-fertozi-meg-a-gazdasagot-a-koronavirus-itt-vannak-a-forgatokonyvek-1091066> Letöltve: 2021.03.06.
34. Pomázi (2020): A Covid-19-járvány rendszerszintű következményei, tanulságai és lehetséges kiutak. Külügyi Szemle 19. évf. 4. szám p. 3-12.
Forrás: https://kki.hu/wp-content/uploads/2021/02/KSz_4_01_Pomazi.pdf Letöltve: 2021.02.16
35. Posgay et al (2020): A koronavírus-járvány gazdasági hatásairól. Polgári szemle 16.évf. 4-6. szám, p. 31-50
36. Praguemorning (2020): Czech Cabinet Approves Nearly 300 bln CZK Budget Deficit Expansion
Forrás: <https://www.praguemorning.cz/czech-cabinet-approves-nearly-300-bln-czk-budget-deficit-expansion/> Letöltve: 2021.03.01.
37. Tárki (2020): A koronavírus-járvány gazdasági és társadalmi következményei
Forrás: <https://tarki.hu/index.php/koronavirus-jarvany-gazdasagi-es-tarsadalmi-kovetkezmenyei> Letöltve: 2021.04.14.
38. Tradingeconomics (2021): Államadósság
Forrás: <https://hu.tradingeconomics.com/country-list/government-debt>
Letöltve: 2021.04.13.

39. Vlada (2020a): Opatření na podporu ekonomiky
Forrás:<https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/podpora-a-ulevy-pro-podnikatele-a-zamestnance-180601/> Letöltve: 2021.04.16.

40. Vlada (2020b): Measures adopted by the Czech Government against the coronavirus
Forrás: <https://www.vlada.cz/en/media-centrum/aktualne/measures-adopted-by-the-czech-government-against-coronavirus-180545/> Letöltve: 2021.04.20.

NYILATKOZAT

Alulírott Márton Csaba (Bé. 1003. és. 18.) büntetőjogi felelősségem tudatában nyilatkozom, hogy a szakdolgozatomban foglalt tények és adatok a valóságnak megfelelnek, és az abban leírtak a saját, önálló munkám eredményei.

A szakdolgozatban felhasznált adatokat a szerzői jogvédelem figyelembevételével alkalmaztam.

Ezen szakdolgozat semmilyen része nem került felhasználásra korábban oktatási intézmény más képzésén diplomaszerzés során.

Tudomásul veszem, hogy a szakdolgozatomat az Intézmény plágiumellenőrzésnek veti alá.

Budapest, 2024 év október hónap 24. nap

hallgató aláírása